

Ultima Criză Economică Mondială și Paradoxul Numit România

Andrei Mihai TATULICI¹

Rezumat: Septembrie 2008 a fost momentul în care absolut toți giganții economici nord americani au căzut în genunchi, după ani de-a rândul în care economia a fost umflată artificial. O piață imobiliară care a vândut fără acoperire, pseudo-managementul coloșilor americani ghiftuiți cu cifre ireale și apropierea alegerilor în S.U.A., au dus la cea mai profundă criză economică din istorie. Consecințele s-au văzut imediat și în România. De atunci până în 2013-2015 economia României și puterea de cumpărare au stagnat, șomajul nu s-a oprit din creștere iar restanțele la credite au crescut continuu.

Cuvinte cheie: criză economică; insolvență; investiție; redresare; rata sărăciei

1 Introducere

15 septembrie 2008 va rămâne în memoria tuturor ca fiind ziua în care a fost declanșată cea mai mare criză economică mondială, cu consecințe mult mai virulente decât cele din 1929-1933. Până să fie declarat falimentul băncii de investiții Lehman Brothers, banca Bear Stearns² fusese salvată prin pomparea a 30 de miliarde de dolari și preluată de J.P. Morgan iar giganții imobiliari Fannie Mae și Freddie Mac fuseseră naționalizați pentru a evita criza. Lehman Brothers avea în acel moment active de 639 miliarde de dolari fiind cea mai mare bancă de investiții din lume. Într-un târziu s-a încercat vânzarea către Barclays³, însă ministrul englez de finanțe din acea vreme „a refuzat să introducă cancerul american în economia Marii Britanii”.

¹ Masterand la Managementul Afacerilor în Comerț și Turism, Facultatea de Științe Economice, Universitatea Danubius din Galați, Conducător științific: Conf.univ.dr. Cătălin Angelo Ioan, Autor corespondent: andreitatulici@univ-danubius.ro.

² The Bear Stearns Companies, Inc. a fost o bancă mondială de investiții, firmă de brokeraj și comercializare active financiare. Din cauza crizei financiare din 2008 a fost vândută băncii multinațională de investiții J.P. Morgan Chase & Co.

³ Barclays plc este o bancă engleză multinațională de investiții și o companie de servicii financiare cu sediul în Londra.

În aceeași zi banca Merrill Lynch a fost vândută către Bank of America, iar a doua zi cel mai mare asigurător la nivel mondial, AIG a fost și el îngenuncheat. AIG a fost salvată prin naționalizare, iar Citigroup, cea mai mare bancă la nivel mondial a fost redresată prin naționalizare parțială. Au urmat J.P. Morgan Chase, Goldman Sachs și Morgan Stanley, care au fost salvate prin injectarea unor sume fabuloase din bani publici.

În timp criza a trecut și peste ocean și a început să afecteze și băncile importante din Europa: ING(Olanda), Fortis(Belgia), Royal Bank of Scotland și Lloyds(Marea Britanie), Commerzbank(Germania) și USB(Elveția).

În Islanda, problemele bancare au fost cele care au falimentat statul, fiind prima țară care a dat faliment din Europa. A urmat tragedia greacă care a fost atât de mediatizată încât crahul financiar a intrat până la urmă în conștientul colectiv. Trei planuri consecutive de salvare și mai multe sute de miliarde de euro au fost necesare pentru redresarea economiei Greciei.

2 Conținut și date statistice

Izbucnirea crizei a avut ca efect restrângerea cheltuielilor în rândul consumatorilor și a afaceriștilor, ambele sectoare pierzându-și încrederea treptat.

România a încheiat anul 2008 cu o creștere economică de 7,3% însă cu al treilea deficit din Uniunea Europeană 5,4%. Călin Popescu Tăriceanu, premierul din acea vreme, referindu-se despre criza financiară internațională, spunea că „Răspunsul este clar nu, nu va avea efecte asupra economiei și asupra cetățenilor.” Mugur Isărescu, guvernatorul Băncii Naționale a României spunea: „Criza financiară nu afectează în mod direct România. Există însă efecte indirecte ce ar putea apărea.”

Situația era cu totul alta. România cheltuise mult, iar economia creștea pe seama consumului și tranzacțiilor imobiliare creditate extrem de permisiv.

Deși evidența striga, nimeni nu a realizat un plan de protecție a României. Cheltuielile curente ale României au crescut în 2008 cu 26,5% față de anul 2007 iar cheltuielile de personal cu 20%. Guvernul a anunțat o creștere economică de 2,7% în 2009 în condițiile în care economia S.U.A. se prăbușea, iar realitatea a fost cu totul alta, scădere de 6,6%.

Creșterea economică a României s-a realizat pe principii care nu asigurau o dezvoltare ulterioară, cum ar fi investițiile în infrastructură sau baze de producție. La toate acestea s-au adunat și populismul guvernamental în anul electoral 2008 care a ridicat cheltuielile statului, ajungându-se la un deficit record. Alegerile prezidențiale din 2009 și o lungă serie de decizii controversate, multe dintre ele, politice, a făcut să nu se apeleze la împrumuturi externe sau măsuri de austeritate, toate acestea fiind amânate pentru 2010.

Ca urmare a crizei mai multe întreprinderi din România au început să-și suspende activitatea și să concedieze o parte din angajați, din cauza scăderii comenzilor la export. Politicienii nu recunoșteau faptul că și România, ca toate celelalte state din Europa, era afectată de criză. Expresia că „economia duodia” a devenit emblematică pentru modul în care a fost tratată criza care a început în anul 2008. Premierul Călin Popescu Țăriceanu spunea că românii vor profita de criză ca să-și cumpere apartamente ieftine în SUA, iar guvernatorul BNR, Mugur Isărescu spunea în mai 2009 că țara noastră a trecut de punctul cel mai de jos al crizei.

Octombrie 2008: primele semne ale crizei în România

Figura 1

Anul 2010 a venit ca un tăvălug: salariile bugetarilor au fost tăiate cu 25%, au fost scăzute beneficiile sociale cu 15% și a fost majorat TVA-ul de la 19% la 24%.

Economia României a fost grav afectată în anii dificili ai crizei, ieșirea din acel con de umbră regăsindu-se de-abia între anii 2013-2015. Paradoxal însă, este faptul, că în 2015 a fost obținut un PIB cu 200 de miliarde de lei mai mare decât în 2008, cu populația activă cu 800.000 de persoane mai mică, cu numărul salariaților cu 2,8 milioane de persoane mai mic și moneda națională semnificativ depreciată față de principalele valute.

Industria a fost cea mai afectată. Dacia și-a oprit temporar producția în toamna anului 2008 dar în anii următori și-a asigurat o dezvoltare durabilă bazându-se în principal pe exporturi, și având ca vector programul Rabla românesc și occidental. În prezent Dacia este firma care exportă cel mai mult și implicit este cea mai mare companie din România.

ArcelorMittal a redus capacitățile de producție la toate combinatele pe care le deține în România. În 2011, ArcelorMittal și Alro Slatina au avut probleme cu certificatele verzi¹. În 2012 grupul rus Mechel și-a închis capacitățile de producție din România iar combinatele de la Buzău, Brăila, Târgoviște, Câmpia Turzii și Oțelul Roșu au intrat în insolvență.

Nici industria chimică nu a stat mai bine. Cu probleme ivite încă din 2008, cu telenovela privatizării (episodul Dan Diaconescu), Oltchim Râmnicu Vâlcea a intrat în insolvență în 2013. Deși statul a făcut numeroase încercări de a scoate firma la licitație, nimeni nu s-a angajat într-o asemenea investiție, însă speranțe sunt pentru că uzina și-a reluat producția chiar dacă la 30% din capacitate. Tot în industria chimică InterAgro și Azomureș au primit câțiva ani gaze ieftine de producție internă. Minunea nu a durat mult și InterAgro a închis toate combinatele de îngrășăminte chimice deținute, din cauza scumpirii enorme a gazelor.

În domeniul mineritului anul 2012 a adus ratarea privatizării de către stat a Cupru Min din cauza unor clauze contractuale cu care nu au fost de acord canadienii de la Roman Copper. A urmat încercarea guvernului Ponta de a resuscita, Roșia Montană în 2013, însă proiectul aurifer a fost părăsit din cauza protestelor masive.

¹ Certificatele verzi sunt certificatele prin care statul susține folosirea energiei regenerabile.

Nici sectorul energetic nu a stat mai bine. Petrom a închis în 2009 Doljchim iar în 2011 Arpechim. În 2007 strategia energetică estima mari creșteri ale consumului, însă scăderea activității industriale a dat peste cap toate calculele făcute înainte de criză.

Nu lipsită de importanță a fost intenția premierului Călin Popescu Tăriceanu, care dorea realizarea unui colos energetic național. De asemenea, ministrul economiei, Adreian Videanu dorea înființarea a doi giganți care să cuprindă capacități hidro, termo și mine de cărbuni. Planul nu a funcționat pentru că autoritățile au pierdut mai multe procese cu sindicaliștii și cu Fondul Proprietatea. Totuși s-a reușit înființarea complexelor energetice Hunedoara și Oltenia, însă acestea și în prezent au mari probleme. Hidroelectrică a intrat în insolvență în 2012 din cauza unor contracte în dezavantajul producătorului de energie, dar și din cauza secetei. Același deznodământ l-a avut și Regia Autonomă de Activități Nucleare(RAAN) în 2013. Criza a însemnat și abandonarea proiectelor energetice susținute de stat în privința reactoarelor nucleare 3 și 4 de la Cernavodă, a proiectului energetic Tarnița sau a termocentralelor de la Borzești, Doicești, Brăila și Galați. Ulterior, proiectul de la Cernavodă a fost relansat cu capital chinez, însă cel de la Tarnița a fost considerat nerentabil.

Mulți investitori au venit în sectorul energiei regenerabile beneficiind de cea mai generoasă schemă de sprijin din Europa. Dar și aici statul a intervenit în momentul în care marii consumatori industriali au amenințat că pleacă, pentru că subvențiile masive le generau costuri suplimentare.

În fine, tot din acest domeniu, Romgaz și Electrica s-au listat pe bursele de la București și Londra în 2013 și 2014, bătând recordurile stabilite anterior la ofertele publice inițiale derulate de stat.

Economia României la începutul crizei și în prezent		
Indicator	2008	2015
Creștere economică	7,1%	3,4%
PIB	503,9 mld. lei	704,5 mld. lei
Rata inflației	8,02%	-0,7%
Salariul mediu net	1.308 lei	1.849 lei
Salariul mediu brut	1.609 lei	2.496 lei
Veniturile gospodăriilor	2.319 lei	2.577 lei
Rata șomajului	5,8%	6,8%
Număr de șomeri	575.000	620.000
Număr de firme active	534.525	763.862
Număr de salariați	6,3 mil.	4,5 mil.

Figura 2

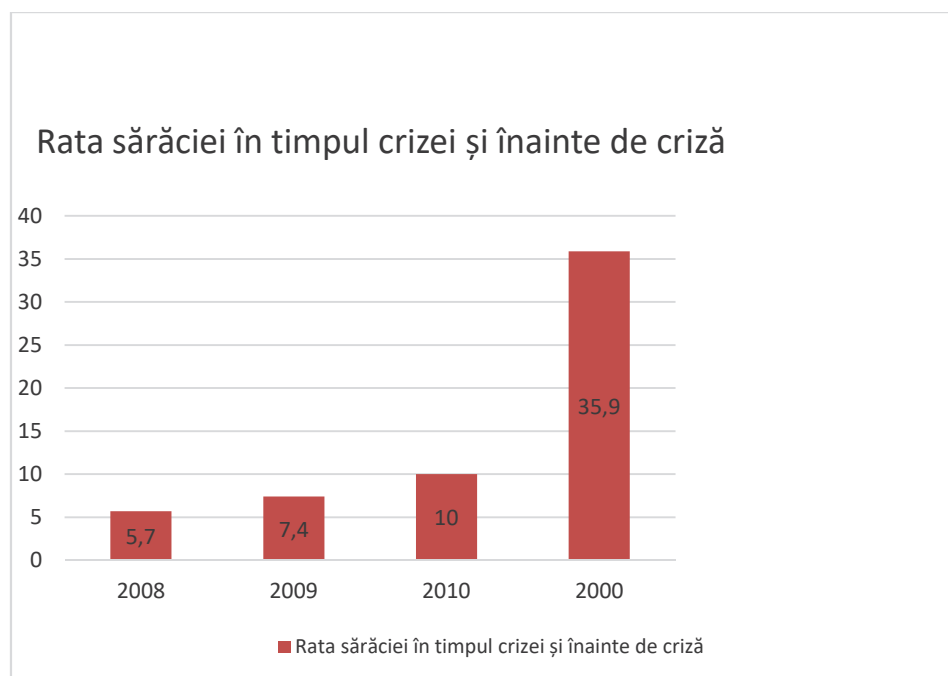
Euro	3,7 lei	4,4 lei
Dolar SUA	2,6 lei	3,9 lei
Franc elvețian	2,3 lei	4,03 lei
Soldul creditelor	183,8 mil. lei	191,4 mld. lei
Restanțe la bănci	1,9 mld. lei	23,1 mld. lei
Preț benzină	2,8 lei/litru	5,1 lei/litru
Preț motorină	3,3 lei/litru	5,1 lei/litru
Populația activă	9,9 mil. pers.	9,1 mil. pers.
<i>Surse: INS, BNR, CNP, Comisia Europeană</i>		

Figura 3

În tabelul comparativ de mai sus sunt prezentați cei mai importanți indicatori economici, calculați la începutul crizei, în 2008, și în 2015, anul în care se poate considera că România „a depășit” perioada de criză.

Nivelul de trai a circa 400.000 de români a avut de suferit la un an după declanșarea crizei în SUA, aruncându-i pe aceștia sub pragul sărăciei absolute.

În 2016, adică la un an după redresarea economiei românești, alte câteva sute de mii de români au intrat în această categorie. În total, criza economică din 2008, a aruncat cel puțin 1.000.000 de români într-o sărăcie cruntă. Cum era de așteptat cei mai afectați în fața fenomenului de sărăcire au fost agricultorii, șomerii, întreținătorii familiilor cu copii, mai ales cele cu trei sau mai mulți minori, casnicele, cei domiciliați în estul și sudul României, în special cei din mediul rural și din orașele mici.

Figura 4

Deși rata sărăciei va urca în 2008 la 5,7%, în 2009 la 7,4%, în 2010 la 9-10%, nu se poate compara cu rata de 20% înregistrată între anii 1993 și 2003, cu un vârf de 35,9% în anul 2000.

Graficul arată două lucruri, pe de o parte, economia României la 10 ani de la ieșirea de sub cortina de fier era incapabilă să aibă un plan coerent de funcționare și pe altă parte, paradoxul inimaginabil care l-a reprezentat la noi criza economică, cu valori mai mici ale sărăciei în timpul crizei decât în anii în care se presupune că economia funcționa normal.

În 2006 în plin „boom economic”, 13,8% din populația României, adică peste 3.000.000 de persoane, aveau un nivel de trai, care le situa sub limita strictului necesar. În 2010, în plină criză urmau să fie în această situație doar 750.000 de persoane.

Când economia și-a „revenit”, unul din zece români erau sub pragul sărăciei absolute.

„S-a observat că efectele crizei au un decalaj de circa un an în raport cu creșterea economică. Altfel spus, chiar dacă în 2010 s-a înregistrat creștere economică, procesul de sărăcire a populației a continuat“, afirmă profesorul universitar Cătălin Zamfir, președintele Institutului pentru Cercetarea Calității Vieții (ICCV).

Cu alte cuvinte, dacă în 2008 existau în România circa 1,25 milioane de persoane care trăiau sub pragul de sărăcie absolută, la sfârșitul lui 2010 numărul lor a ajuns la 2-2,25 milioane. (Se consideră, în 2009, ca fiind sub acest prag persoanele singure care trăiesc cu mai puțin de 250 de lei pe lună, familiile formate din doi adulți care consumă mai puțin de 467 de lei pe lună, cele formate din doi adulți și un copil care supraviețuiesc cu mai puțin de 570 de lei lunar, cele din doi adulți și doi copii care consumă sub 671 de lei lunar etc.)

Deși proporția de 10% nu este alarmantă există însă disparități între venituri. „Inegalitățile în distribuția veniturilor, măsurate prin raportul dintre cele mai mari 20% dintre venituri și cele mai mici 20% dintre venituri (cu alte cuvinte, dintre cei cu venituri foarte mari și cei cu venituri foarte mici) au crescut an de an, de la 4,8 (în 2004) la 5,1 (în 2007)“, precizează sociologul Mircea Kivu.

Nu în ultimul rând, o altă caracteristică a evoluției sărăciei în România, este că aceasta nu depinde doar de modul cum funcționează economia națională, ci și de performanțele țărilor în care muncesc imigranții români, care se întorc în țară cu sume importante de bani sau trimit rudelor ajutoare financiare.

3 Concluzii

Gradul de sănătate al economiei românești în timpul crizei este caracterizat de o sinusoidă a avantajelor și dezavantajelor. Printre avantaje se remarcă: scăderea inflației. Aceasta ar putea fi una dintre cele mai importante urmări pozitive ale reducerii nivelului de lichidități și a scăderii consumului, acest lucru însemnând creșterea puterii de cumpărare a unităților monetare aferente fiecărei țări. Dar scăderea inflației înseamnă creșterea șomajului. Acest lucru este un dezavantaj în dezvoltarea economiei unei țări deoarece, dacă nu există forță de muncă disponibilă într-o țară, pentru ca un investitor să își atragă angajați, trebuie să ofere pachete salariale mai atractive din punct de vedere financiar. Acest lucru înseamnă creșterea puterii de cumpărare a populației și implicit a economiei.

Un alt avantaj este curățenia printre firmele slab organizate. Datorită crizei economice și a scăderii puterii de cumpărare a populației, consumatorii și-au îndreptat atenția asupra produselor superioare din punct de vedere calitativ și inferioare din punct de vedere financiar. Companiile care nu au avut o infrastructură solidă și orientată către eficiență au dat faliment. Din acest punct de vedere putem spune că, datorită crizei, business-urile au devenit mai orientate spre sustenabilitate, consolidare, eficientizarea costurilor de producție și maturizarea din punct de vedere al investițiilor.

Diferența dintre criza din 1929 și cea din 2008 este internetul, telefoanele mobile și sistemele tehnologice, pe scurt accelerarea dezvoltării generale, a stilului de viață și de transmitere a informațiilor, efectele crizei propagându-se mult mai repede. Cei mai mulți oameni suferă în aceste perioade, dar sunt și unii care beneficiază de ele și le „folosesc” pentru a prospera. Oamenii care au resurse, pot realiza în scurt timp ceea ce nu pot înfăptui timp îndelungat într-o economie prosperă. Cei care au resurse, ingeniozitate, creativitate..., se folosesc de „avantajele” crizelor economice și pot realiza astfel lucruri mari. Un exemplu foarte bun fiind investirea în construcții imobiliare și cumpărarea de acțiuni la prețuri mult mai mici decât într-o economie prosperă. O veche vorbă poate descrie acest proces: „Când toți cumpără, tu să vinzi, și când toți vând, tu să cumperi!”.

În România una dintre cele mai mari greșeli ale Guvernului a fost faptul că acesta a cheltuit nehibzuit banii în defavoarea unor investiții sustenabile și viabile pentru consolidarea infrastructurii necesare dezvoltării business-ului românesc.

Pentru o dezvoltare financiară sănătoasă IMM-urile sunt și ar trebui să fie coloana vertebrală a unei economii. Iar la noi în România, Guvernul în loc să scadă povara financiară, preferă să crească taxele, impozitele și accizele la care sunt supuse companiile. Pentru a proteja business-ul românesc Guvernul trebuie să acționeze exact invers.

Unul dintre cele mai mari dezavantaje resimțite în România este efectul de „brain-drain”, acest lucru însemnând migrarea tinerilor școliți și dezvoltați intelectual în sistemele de învățământ românești, în alte țări, din cauza salariilor prea mici și lipsa locurilor de muncă aferente pregătirii lor. În urma studiilor făcute de către Consiliul Tineretului din România (CTR) s-a observat că în termen de 20 de ani, 80% din tineri vor pleca pentru a lucra necalificat în Italia, Spania, Germania sau alte țări din Europa și nu numai. Acest lucru afectează sistemul de pensii, care

atunci când a fost implementat era un sistem piramidal cu baza jos și vârful în sus, 3 angajați susținând financiar 1 pensionar. În prezent raportul în România este de 1 angajat la 1,52 pensionari. În acest ritm, în termen de cel mult 10 ani, în România, un angajat va trebui să susțină financiar 3 pensionari, astfel că sistemul piramidal inițial se va inversa.

Pe lângă aceste măsuri pe care Guvernul României ar trebui să țină seamă ar trebui să mai adăugăm următoarele:

- În primul rând prin sprijinirea financiară sau accesul la finanțare a tinerilor în dezvoltarea microîntreprinderilor și a întreprinderilor mici și mijlocii;
- Atragerea și absorbția fondurilor europene pe piața românească;
- Bani rulați în țară;
- Crearea de locuri de muncă românești.

Dar cel mai important aspect pentru ieșirea României din criză este ușurarea poverii financiare susținute în prezent de către business-ului românesc.

4 Bibliografie

Dăianu, Daniel (2015). *Marele impas în Europa, Ce poate face România*. Iași: Editura Polirom.

Dochia, Aurelian (2010). *Fragmente de criză*. București: Editura Expert.

Muller, Dirk Crashkurs (2011). *Manual de criză*. București: Editura Meteor Press.

Surse online

<https://www.capital.ro/criza-va-trimite-in-saracie-un-milion-de-romani-118779.html>.

<https://www.presalocala.com/2013/12/06/efectele-crizei-economice-din-2007-2013-asupra-economiei-romanesti/>.

<http://www.rasfoiesc.com/business/economie/Criza-financiara-mondiala-o-an94.php>.

https://adevarul.ro/economie/stiri-economice/Sapte-ani-criza-mondiala-traversat-o-romania-1_55fef3b2f5eaafab2cd02da2/index.html.

<http://www.ziare.com/economie/criza-economica-romania/pe-cand-urmatoarea-criza-economica-1528988>.